

Sygn. akt IV Ca 50/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 24 lutego 2017 r.

Sąd Okręgowy w S. IV Wydział Cywilny Odwoławczy

w składzie:

Przewodniczący: SSO Jolanta Deniziuk

Sędziowie SO: Mariola Watemborska (spr.), A. J.

Protokolant: Marta Boratyńska

po rozpoznaniu w dniu 24 lutego 2017 r. w S.

na rozprawie

sprawy z powództwa A. M. (1) i T. M.

przeciwko (...) Spółce Akcyjnej w W.

o zapłatę

na skutek apelacji powodów od wyroku Sądu Rejonowego
w C. z dnia 16 września 2016r., sygn. akt I C 473/15

uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi Rejonowemu w C. do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego.

Sygn. akt IV Ca 50/17

UZASADNIENIE

Powódka A. M. (1) złożyła pozew przeciwko (...) S.A. z siedzibą w W. o zapłatę kwoty 70.000 złotych, natomiast powód T. M. wystąpił przeciwko temu samemu pozwanemu o zapłatę kwoty 50.000 złotych wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 4 marca 2015 roku do dnia zapłaty oraz o zasądzenie od pozwanego na rzecz powodów kosztów procesu według norm przepisanych.

W uzasadnieniu powodowie wskazali, że w wyniku tragicznego wypadku z dnia (...) roku, śmierć poniosła nienarodzona córka powodów – A. M. (2). Wskutek tego naruszone zostało dobro osobiste powodów w postaci zerwania więzi emocjonalnych i rodzinnych istniejących pomiędzy powodami a ich córką. Nadto powodowie pozbawieni zostali prawa do planowania i posiadania rodziny, zakłócono ich prawo powodów do życia w pełnej rodzinie, odebrano poczucia bliskości, miłości oraz prawo do posiadania członka rodziny, a także uczestniczenia w jego urodzeniu i wychowaniu.

Nakazem zapłaty z dnia 31 sierpnia 2015 roku, wydanym w sprawie I Nc 682/15, Sąd Rejonowy w C. w osobie Referendarza sądowego uwzględnił roszczenie powodów w całości.

Pozwany (...) S.A. z siedzibą w W. złożył sprzeciw, wnosząc o oddalenie powództwa w całości oraz o zasądzenie od powodów na swoją rzecz zwrotu kosztów procesu według norm przepisanych.

Wyrokiem z dnia 16 września 2016 roku Sąd Rejonowy w C. oddalił powództwo (punkt 1 sentencji) i postanowił nie obciążać powodów kosztami procesu (punkt 2 sentencji).

Przedmiotowe orzeczenie zostało oparte na następujących ustaleniach. W dniu 12 stycznia 2015 roku, około godziny 7:10, na trasie P. – K., R. N. nieumyślnie naruszył zasady bezpieczeństwa w ruchu drogowym, w ten sposób, że kierując samochodem ciężarowym marki M. o numerze rejestracyjnym (...) wraz z naczepą o numerze rejestracyjnym (...), jadąc w kierunku miejscowości K., na prostym odcinku drogi, nie dostosował prędkości do panujących warunków atmosferycznych i na oblodzonej nawierzchni jezdni doprowadził do poślizgu kierowanego przez siebie pojazdu, jego zjechania na przeciwległy pas ruchu, a następnie do zderzenia z jadącym tym pasem pojazdami marki V. (...) o numerze rejestracyjnym (...), marki T. o numerze rejestracyjnym (...) i marki C. o numerze rejestracyjnym (...).

W wyniku tego zdarzenia pasażerka pojazdu V. (...) A. M. (1) doznała obrażeń ciała w postaci złamania kości (...) oraz będąc w (...) tygodniu ciąży, wskutek uszkodzeń (...) płodu doszło do jego wewnątrzmacicznego obumarcia. W chwili wypadku znajdowała się na tylnym lewym siedzeniu pojazdu i była zapięta w pasy bezpieczeństwa.

Sąd Rejonowy w C. wyrokiem z dnia 16 czerwca 2015 roku, wydanym w sprawie II K 128/15, warunkowo umorzył postępowanie w sprawie.

W dniu 2 lutego 2015 roku powodowie zgłosili roszczenie do pozwanego celem przeprowadzenia postępowania likwidacyjnego i wypłaty żądanych świadczeń. Pismem z dnia 3 marca 2015 roku pozwany odmówił przyznania powodom jakichkolwiek świadczeń.

Dziecko powodów znajdowało się w (...) tygodniu ciąży i ważyło 400 g, zmarło wewnątrzmacicznie w wyniku (...), po silnym urazie brzucha matki w wyniku wypadku komunikacyjnego.

Dziecko w (...) tygodniu ciąży nie jest zdolne do życia poza organizmem matki.

Analizując zebrany w sprawie materiał dowodowy przez pryzmat art. 446 § 4 k.c., Sąd I instancji stanął na stanowisku, że żądania powodów nie zasługują na uwzględnienie.

Sąd Rejonowy stwierdził, że wypadek, w którym śmierć poniosła nienarodzona córka powodów miał miejsce po 3 sierpnia 2008 r., przez co podstawą roszczenia może być jedynie art. 446 § 4 k.c. Wyjaśnił, iż w art. 446 k.c., stanowiącym podstawę roszczeń z tytułu śmierci osoby najbliższej, posłużono się dwoma pojęciami. W paragrafie pierwszym jest mowa o „poszkodowanym”, natomiast w paragrafie czwartym użyto sformułowania o zadośćuczynieniu na rzecz najbliższych członków rodziny „zmarłego”. Założenie racjonalności ustawodawcy oraz zasady techniki legislacyjnej wskazywały zdaniem Sądu, że pojęcia te nie są tożsame, a więc także ich użycie przez ustawodawcę nie może być uznane za przypadkowe. Sąd Rejonowy przyjął, że „poszkodowanym” jest osoba fizyczna, która na skutek deliktu doznała szkody o charakterze majątkowym lub krzywdy. Natomiast „zmarłym” jest człowiek, który na skutek deliktu odniósł obrażenia skutkujące jego śmiercią. Sąd podniósł, że śmierć człowieka podlega stwierdzeniu we właściwym trybie i przez właściwy organ. Oznacza to, że pojęcie „zmarły” ma inny zakres i dlatego też nie można posługiwać się tymi pojęciami w sposób równoważny.

W dalszej części rozważań Sąd I instancji stwierdził, że w przedmiotowej sprawie istotne znaczenia dla rozstrzygnięcia miało ustalenie czy nienarodzone dziecko powodów znajdowało się na takim stopniu rozwoju, że byłoby zdolne do życia poza organizmem matki, a w konsekwencji czy mogło zostać uznane za „zmarłego” w rozumieniu art. 446 § 4 k.c. Sąd odwołał się w tej mierze do opinii powołanej biegłej sądowej, która jednoznacznie stwierdziła, iż dziecko w (...) tygodniu ciąży, nie jest zdolne do życia poza organizmem matki.

Powyższe doprowadziło Sąd Rejonowy do wniosku, że dziecko nienarodzone, niezdolne do życia poza organizmem matki, które zmarło na skutek obrażeń odniesionych w wypadku, nie może zostać uznane za zmarłego w rozumieniu art. 446 § 4 k.c.

Niezależnie od przytoczonych rozważań, Sąd I instancji stwierdził, że powodowie mogliby dochodzić zadośćuczynienia z tytułu poniesionej krzywdy na podstawie przepisów o ochronie dóbr osobistych, nie mniej – jego zdaniem - nie przedstawili na tę okoliczność materiału dowodowego. Takowego nie mogła w ocenie Sądu stanowić niepoświadczona za zgodność z oryginałem dokumentacja przedłożona przez stronę powodową.

O kosztach procesu Sąd orzekł na mocy art. 102 k.p.c., który stanowi, że w wypadkach szczególnie uzasadnionych sąd może zasądzić od strony przegrywającej tylko część kosztów albo nie obciążać jej w ogóle kosztami.

Powodowie zaskarżyli powyższy wyrok apelacją, domagając się jego zmiany, poprzez uwzględnienie powództwa, ewentualnie jego uchylenia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji. Nadto wnieśli o zasądzenie na swoją rzecz zwrotu kosztów procesu za obie instancje. Skarżonemu orzeczeniu zarzucili naruszenie:

- art. 448 k.c. w zw. z art. 24 § 1 k.c., poprzez jego niezastosowanie i uznanie, iż nie może on stanowić podstawy do uwzględnienia roszczeń powodów, bowiem wypadek, w którym śmierć poniosła nienarodzona córka powodów miał miejsce po 3 sierpnia 2008 r., a więc podstawą roszczenia może być jedynie art. 446 § 4 k.c.;
- art. 446 § 4 k.c., poprzez jego niewłaściwe zastosowanie polegające na błędnym uznaniu, że skoro wypadek, w którym śmierć poniosła nienarodzona córka powodów miał miejsce po 3 sierpnia 2008 r., to podstawą roszczenia może być jedynie ten artykuł kodeksu cywilnego;
- art. 227 § 1 k.p.c., poprzez pominięcie faktów mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, tj. dowodu z zeznań wskazanych przez powodów świadków, którzy powołani zostali na okoliczność ustalenia zmiany sytuacji życiowej powodów wynikłej wskutek śmierci ich nienarodzonej córki, stosunków, więzi i relacji rodzinnych i emocjonalnych występujących między powodami a ich nienarodzoną córką, negatywnych konsekwencji w życiu powodów powstałych na skutek śmierci ich nienarodzonej córki, a także rozmiaru cierpienia i bólu powodów związanych z jej śmiercią oraz poprzez uznanie, iż dopuszczenie tego dowodu uzależnione było od posiadania przez świadków wiedzy na temat braku możliwości posiadania potomka przez powodów, podczas gdy zakreślonej tezy dowodowej to nie wynika;
- art. 129 § 2 k.p.c., poprzez jego błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, iż przedłożone do pozwu odpisy dokumentów, które nie zostały poświadczony za zgodność z oryginałem, nie mogą stanowić podstawy do czynienia ustaleń faktycznych, w sytuacji gdy strona przeciwna nie zażądała złożenia ich w oryginale lub poświadczenia za zgodność z oryginałem.

Pozwany w odpowiedzi na apelację wniósł o jej oddalenie i zasądzenie na swoją rzecz zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Zważyć należy, że mając na uwadze treść art. 382 k.p.c., sąd II instancji ma nie tylko uprawnienie, ale wręcz obowiązek rozważenia na nowo całego zebranego w sprawie materiału oraz dokonania własnej, samodzielnej i swobodnej oceny, w tym oceny zgromadzonych dowodów (uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 17 kwietnia 1998 r., II CKN 704/97 - za pośrednictwem Systemu (...) Prawnej Lex). Sąd II instancji nie ogranicza się zatem tylko do kontroli sądu I instancji, lecz bada ponownie całą sprawę, a rozważając wyniki postępowania przed sądem I instancji, władny jest ocenić je samoistnie. Postępowanie apelacyjne jest więc przedłużeniem procesu przeprowadzonego przez pierwszą instancję, co oznacza, że nie toczy się on na nowo.

Sąd Okręgowy w wyniku przeprowadzonej kontroli instancyjnej uznał, że zaskarżone rozstrzygnięcie zostało wydane bez rozpoznania istoty sprawy.

Orzecznictwo Sądu Najwyższego jednolicie przyjmuje - w odniesieniu do postępowania procesowego - że nierozpoznanie istoty sprawy, jako przewidziana w art. 386 § 4 k.p.c. podstawa wydania wyroku kasatoryjnego,

występuje wtedy, gdy sąd pierwszej instancji w sposób nieprawidłowy zaniechał zbadania materialnej podstawy żądania pozwu lub zarzutów merytorycznych przeciwstawionych zgłoszonemu roszczeniu (uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego: z dnia 23 września 1998 roku, II CKN 897/97, OSNC 1999, Nr 1, poz. 22; z dnia 12 lutego 2002 roku, I CKN 486/00, OSP 2003, Nr 3, poz. 36; z dnia 17 listopada 2004 roku, IV CK 229/04, niepubl.; z dnia 10 czerwca 2011 roku, II CSK 568/10, OSNC 2012 - B, poz. 40).

W realiach rozpoznawanej sprawy powodowie od początku wskazywali, że domagają się zadośćuczynienia w związku z naruszeniem ich dóbr osobistych. Podnosili przy tym, że na skutek wypadku drogowego z dnia 12 stycznia 2015 roku, za który odpowiedzialność ubezpieczeniowa ponosi pozwany, śmierć poniosła ich nienarodzona córka. Argumentowali przy tym, że powyższe wydarzenie doprowadziło do zerwania więzi emocjonalnych i rodzinnych istniejących pomiędzy nimi, a ich córką. Nadto naruszono ich prawo do planowania i posiadania rodziny, do życia w pełnej rodzinie, odebrano poczucie bliskości, miłości oraz prawo do posiadania członka rodziny i uczestniczenia w jego urodzeniu oraz wychowaniu. Co istotne, powodowie już w pozwie, jako podstawę prawną swojego żądania wskazali art. 24 k.c. w zw. z art. 448 k.c. Sąd I instancji uznał jednak, że ze względu na fakt, iż opisany przez powodów wypadek komunikacyjny miał miejsce po dniu 3 sierpnia 2008 roku, to podstawą roszczenia może być jedynie art. 446 § 4 k.c., którego wejście w życie wyłączyło możliwość dochodzenia roszczeń na podstawie art. 24 k.c. w zw. z art. 448 k.c. W konsekwencji Sąd Rejonowy skupił się wyłącznie na badaniu przesłanek z art. 446 § 4 k.c., przy czym za najważniejszą z nich (i właściwie jedyną) uznał to, czy nienarodzone dziecko powodów w dacie wypadku było zdolne do samodzielnego życia po za organizmem matki. Wobec zaś opinii powołanej w sprawie biegłej sądowej z zakresu neonatologii, która jednoznacznie wykluczyła zdolność (...)– tygodniowego płodu do samodzielnego życia uznał, że córka powodów nie może zostać uznana za osobę zmarłą w rozumieniu art. 446 § 4 k.c. i oddalił powództwo.

Z takim stanowiskiem nie zgadza się Sąd Okręgowy w składzie rozpoznającym niniejszą apelację. W pierwszej kolejności należy wyjaśnić, iż wbrew stanowisku Sądu I instancji, dodanie do Kodeksu Cywilnego art. 446 § 4 k.c., nie wyłączyło możliwości skorzystania przez pokrzywdzonego z dotychczas stosowanej konstrukcji art. 24 k.c. w zw. z art. 448 k.c.

Art. 446 § 4 k.c. umożliwia bowiem jedynie uzyskanie zadośćuczynienia od osoby odpowiedzialnej za śmierć osoby bliskiej, bez potrzeby wykazywania jakichkolwiek dodatkowych przesłanek (w tym nade wszystko tych, wymienionych art. 24 k.c. w zw. z art. 448 k.c.), poza wymienionymi w tym przepisie (uzasadnienie wyroku Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 6 maja 2016 r., I ACa 80/16 – za pośrednictwem (...)).

W konsekwencji uznanie, że dziecka niezdolnego do życia poza organizmem matki, nie można uznać za zmarłego w rozumieniu art. 446 § 4 k.c. nie oznacza, iż jego śmierć pozostała bez wpływu na funkcjonowanie rodziny. Brak możliwości przypisania prawnego pojęcia nie jest bowiem tożsamy z nieistnieniem dziecka i nie wytworzeniem się więzi rodzinnych. Rodzinę tworzą małżonkowie niezależnie od tego czy mają dzieci. Poczęcie dziecka oczekiwanego i chcianego wzmacnia więzi rodzinne pomiędzy małżonkami, a także powoduje wytworzenie więzi emocjonalnych z dzieckiem, nasilających się w miarę jego dojrzewania. Nieuzasadnione jest twierdzenie, że więzi takie mogą się wytworzyć tylko z dzieckiem żywo urodzonym. Małżonkowie oczekują narodzenia dziecka i stosownie do tego układają i planują życie rodzinne. Czyn niedozwolony powodujący zgon dziecka w sposób drastyczny zakłóca życie rodzinne, narusza prawo rodziców do pielęgnowania więzi z dzieckiem w czasie ciąży oraz eliminuje możliwość kontynuowania życia rodzinnego z jego udziałem w przyszłości. To z kolei uzasadnia przyjęcie jako podstawy roszczenia przepisów o ochronie dóbr osobistych (uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 2015 r., III CSK 286/14 – za pośrednictwem (...)).

Katalog dóbr osobistych, do którego odwołuje się art. 23 k.c., ma charakter otwarty. Przepis ten wymienia dobra osobiste człowieka pozostające pod ochroną prawa cywilnego w sposób przykładowy, uwzględniając te dobra, które w praktyce mogą być najczęściej przedmiotem naruszeń. Nie budzi jednak wątpliwości, że przedmiot ochrony oparty na podstawie art. 23 i 24 k.c. jest znacznie szerszy. Należy uznać, że ochronie podlegają wszelkie dobra osobiste rozumiane jako wartości niematerialne związane z istnieniem i funkcjonowaniem podmiotów prawa cywilnego, które w życiu społecznym uznaje się za doniosłe i zasługujące z tego względu na ochronę. W judykaturze uznano, że

do katalogu dóbr osobistych niewymienionych wprost w art. 23 k.c. należy np. pamięć o osobie zmarłej, prawo do intymności i prywatności życia, prawo do planowania rodziny lub płé człowieka. Nie ulega wątpliwości, że rodzina jako związek najbliższych osób, które łączy szczególna więź wynikająca najczęściej z pokrewieństwa i zawarcia małżeństwa, podlega ochronie prawa. Dotyczy to odpowiednio ochrony prawa do życia rodzinnego obejmującego istnienie różnego rodzaju więzi rodzinnych. Dobro rodziny jest nie tylko wartością powszechnie akceptowaną społecznie, ale także uznaną za dobro podlegające ochronie konstytucyjnej. Artykuł 71 Konstytucji stanowi, że Państwo w swojej polityce społecznej i gospodarczej ma obowiązek uwzględniania dobra rodziny. Dobro rodziny wymienia także art. 23 k.r.o., zaliczając obowiązek współdziałania dla dobra rodziny do podstawowych obowiązków małżonków. Więź rodzinna odgrywa doniosłą rolę, zapewniając członkom rodziny m.in. poczucie stabilności, wzajemne wsparcie obejmujące sferę materialną i niematerialną oraz gwarantuje wzajemną pomoc w wychowaniu dzieci i zapewnieniu im możliwości kształcenia. Należy zatem przyjąć, że prawo do życia rodzinnego i utrzymania tego rodzaju więzi stanowi dobro osobiste członków rodziny i podlega ochronie na podstawie art. 23 i 24 k.c.

Reasumując, rzeczą Sądu Rejonowego było rozpoznanie żądania powodów w oparciu o wskazany przez nich w pozwie art. 24 k.c. w zw. z art. 448 k.c. Tym bardziej, że również w tym kierunku zmierzała inicjatywa dowodowa małżonków A. i T. M. (m.in. zeznania świadków na okoliczność ustalenia zmiany sytuacji życiowej powodów wynikłej wskutek śmierci ich nienarodzonej córki, stosunków, więzi i relacji rodzinnych i emocjonalnych występujących między powodami a ich nienarodzoną córką, negatywnych konsekwencji w życiu powodów powstałych na skutek śmierci ich nienarodzonej córki, a także rozmiaru cierpienia i bólu powodów związanych z jej śmiercią). Zamiast tego Sąd I instancji przyjmując błędną podstawę prawną, oddalił wnioski dowodowe powodów i przeprowadził wnioskowany przez pozwanego – a nieistotny, w świetle zaprezentowanych wyżej rozważań prawnych, dla rozstrzygnięcia sprawy – dowód z opinii biegłego neonatologa.

W istocie więc Sąd Rejonowy nie rozpoznał istoty sprawy, co skutkowało koniecznością uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

Niezależnie od powyższego Sąd Okręgowy stwierdził niekonsekwencję w rozumowaniu Sądu I instancji w zakresie, w jakim wbrew wskazanej przez powodów podstawie prawnej żądania (art. 24 k.c. w zw. z art. 448 k.c.) i ich wnioskom dowodowym, rozpoznał sprawę w oparciu o zupełnie inną podstawę prawną (art. 446 § 4 k.c.), a następnie w pisemnym uzasadnieniu swojego orzeczenia stwierdził, że istnieje możliwość dochodzenia przez nich zadośćuczynienia na podstawie przepisów o ochronie dóbr osobistych (art. 24 k.c. w zw. z art. 448 k.c.).

Za chybione należało uznać również stanowisko Sądu Rejonowego w kwestii przedłożonych przez powodów kserokopii dokumentów. Należy w tym miejscu wyjaśnić, iż w sytuacji, gdy strona przeciwna nie wystąpi z żądaniem przedstawienia dokumentów zgłoszonych w pozwie jako środki dowodowe w oryginale/poświadczonych za zgodność, to nie powstał obowiązek procesowy ich przedłożenia i należy przyjąć, że twierdzenia w nich zawarte są niesporne (uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 3 października 2008 r., I CSK 62/08 – za pośrednictwem (...)).

Skoro więc w niniejszej sprawie pozwany w żaden sposób nie kwestionował prawdziwości, ani treści przedłożonych przez powodów kserokopii, należało uznać, iż ujawnione w ich treści okoliczności są bezsporne.

W świetle powyższego, Sąd Okręgowy na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. orzekł jak w sentencji.

Rzecz Sądu Rejonowego przy ponownym rozpoznaniu sprawy będzie zbadanie, czy w oparciu o zaproponowany przez stronę powodową materiał dowodowy, można stwierdzić, że doszło do naruszenia dóbr osobistych każdego z powodów, w jakim ewentualnie zakresie doszło do owego naruszenia i w jakim zakresie można ewentualnie dopatrywać się odpowiedzialności pozwanego za wyrządzoną powodom krzywdę.